

БЕКТЕМИН

А. Мырсабеков атындагы Ош мамлекеттик педагогикалык университетинин ректору,
педагогика илимдеринин доктору,
профессор **Б.Б. Зулүев**

2025-ж.

Айбашова Тазагул Матраимовнанын «Орто мектептерде функционалдык стилдерди окутуу» деген темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган кандидаттык диссертациялык ишине жетектөөчү мекеменин

РАСМИЙ ПИКИРИ

Илимий жетекчи – педагогика илимдеринин доктору, профессор
Чыманов Жеңишбек Арыпович

Диссертациялык иш Ош мамлекеттик университетинин филологиялык билим берүү технологиялары кафедрасында аткарылды.

1. Изилдөөнүн актуалдуулугу.

Азыркы глобалдашуу мезгилинде билим берүү процессин демократиялаштыруу окуу процессин оптималдаштырууну, аны ата мекендик жана дүйнөлүк тажрыйбалар менен интегралдаштырууну өз алдына милдет кылып койду. Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» мыйзамынын максаты: адамдын сапаттуу билим алуу укугуна кепилдик берүү, жалпы адамзаттык жана улуттук баалуулуктарды тааныган инсанды ар тараптуу өнүктүрүү, ар бир адамга коомдун пайдалуу, кесиптерди эркин тандоо аркылуу эмгек рыногунда атаандаштыкка жөндөмдүү мүчөсү болуу мүмкүнчүлүгүн берүү болуп эсептелет деп көрсөтүлгөн. Коюлган максаттардын ичинде эне тилин үйрөнүү, сактоо жана жайылтуу милдеттери да бар.

Ааламдашуу доорунда окуучуларды ата-бабалардан калган мурастарды бекем сактоо, анын ичинде эне тилди, педагогикалык маданиятты кадырлоо, эстетикалык табитин жогорулатуу, элдик идеалдагы моралдык принциптер, адеп-ахлактык баалуулуктар менен тарбиялоо – мезгил талабы. Мына ушул аспектиден алып караганда, эне тилин окутуунун педагогикалык функциясы абдан маанилүү.

Элдик идеологиянын жазылган, жазылбаган жашоо мыйзамдары, каада-салт, үрп-адат, элдик көз караш, ишенимдердин оозеки (этнопедагогикалык) тарбиялоодогу мектеби жашап, уңгулуу улуттун келечектери түптүү урпактарын

ОШ МАМЛЕКЕТТИК ПЕДАГОГИКАЛЫК УНИВЕРСИТЕТИ И. К. АРАЛ

№ 158 - 14 - 02 2025

тарбиялоодо ченемсиз жүк көтөрөт. Улуттук идеологиясын түптөп, экономиканын, маданияттын өсүшүндө мамлекеттик тил башкы орунда турат. Бул тилдин дининен эле эмес, тил улуттун дилинен, аң-сезиминен, акыл-эсинен, табиятынан жаралган кубулуш экенинин күбөсү дегенге далил болот. Дүйнө жүзүндөгү нечендеген улуттардын негизги айырмачылыгы – тили, тилдин коомдогу аткарган кызматы эбегейсиз, ал – адамзат жашоосундагы маданияттын күзгүсү, элдин руханий байлыгы, эрки. Ар бир улуттун улут катары өнүгүшүнүн көрөңгөсү. Кылымдар бою элибиз тилибизди байытты, тилибиз менен бир сүйлөмдөн турган учкул сөз, макал-ылакаптан баштап, дүйнөлүк маданий казынанын тендешсиз үлгүсү «Манас» эпосун жаратканы айныбас чындык. Тил аркылуу дүйнө тааным ачылат, өнүгөт, улут муундан-муунга руханий мурас калтыруу жөндөмүнө ээ болот.

Илимде тил аркылуу билим, тарбия алабыз, чөйрөгө таасир беребиз, күнүмдүк жашоодо кеп ишмердүүлүгүн жүргүзөбүз. Демек, тил – күнүмдүк жашоонун негизин шарттаган абстракттуу кубулуш, коммуникациянын маанилүү каражаты.

Байыркы элдин, күчтүү этностун бай тили – азыркы суверендүү мамлекеттин өзөгүн түзгөн, өлкөгө атын берген титулдук улуттун эне тили. Дүйнөлүк цивилизацияга алмаштыргыс салым кошкон көркөм мурастарды жараткан улуу тил. Мамлекеттик тил – улуттун иденттүүлүгүн аныктаган негизги фактор, чыныгы юридикалык маанисинде мамлекеттин аймагында коомдук турмуштун бардык тармагында мыйзамдуу түрдө милдеттүү колдонулуучу тил. Маалымат каражаттарындагы, телерадиодо, гезит-журналдарда так, мазмундуу сүйлөнүшү же жазылышы көңүл чордонун эземек. Алардагы стилдик жана стилистикалык, грамматикалык каталар тилдин тазалыгын бузат. Жалпылап айтканда, тилдин тазалыгы, айрыкча, бала бакча, мектеп, массалык маалымат каражаттарындагы тилге жасалган мамиледен, улуттун келечегине кам көрүүдөн түптөлөт.

Тема боюнча изилдөө жүргүзүү тажрыйбабыз бир топ **карама-каршылыктар** орун алып келе жаткандыгын көрсөтүү, алар:

- эне тили улуттук баалуулуктардын эң негизгиси, улуттук ой жүгүртүүнүн салттуу бир формасы катары эсептелсе да, эне тилин окутууга басым жасалбагандык;

- эне тилинин статусун жогорулатуу сунуш кылынып жатса да, анын функционалдык стилдерин окутуунун методикасы жакшы системага салынбагандыгы;

- кыргыз тили сабагында окутуу боюнча мектеп мугалимдеринин тажрыйбалары көп болгону менен алар илимий жактан жалпыланып, башка практик мугалимдерге сунушталбагандыгы ж.б.

Жогоруда белгиленген карама-каршылыктарды чечүү изилдөөнүн проблемасын аныктап, биздин изилдөөбүздүн темасын **«Орто мектептерде функционалдык стилдерди окутуу»** деп атоого туура келди.

2. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык баалуулугу.

Кыргыз тилинин функционалдык стилдерин инновациялык технологиялар менен окутуунун орто мектептерге ылайык ыкмалары, жолдору, каражаттары педагогика, психология илимдеринин соңку жетишкендиктерине негизделип алгачкы жолу иштелип чыкты; кептин функционалдык стилдерин орто мектептерде үйрөтүүнүн тарыхына обзор берилип, азыркы абалы, өзгөчөлүктөрү, проблеманын изилдениш тарыхы, ааламдашуу мезгилиндеги стилдерди окутуунун максат-милдеттери атайын максатта талдоого алынды; функционалдык стилдердин окуу программаларында, окуу китептеринде берилиши көрсөтүлдү; функционалдык стилдердин инновациялык технологиялар менен окутуу боюнча методисттердин, мугалимдердин тажрыйбалары жалпыланды; кептин функционалдык стилдеринин программада берилиши салыштырылды; кыргыз тилинин функционалдык стилдерин ортоңку класстарда окутуунун илимий-методикалык негиздери, иштелип чыккан усулдар бирдиктүү системага салынды; инновациялык технологиялар менен кеп стилдеринин окутуунун методикасы педагогикалык тажрыйбадан өткөрүлүп, эффективдүү делген жолдор жана ыкмалар практикага сунушталды.

3. Изилдөөдөн алынган натыйжалардын практикалык баалуулугу.

Кыргыз тили предметинин программасын жана окуу китептеринин функционалдык стилдерге тиешелүү бөлүмдөрүн тактап, методикасын өркүндөтүүгө көмөк көрсөтөт; кыргыз тили боюнча сабакты изилдөөдө сунуш кылынган үлгүлөр, методдор окуучулардын өз алдынча сынчыл ой жүгүртүүсүн өстүрүүгө, өтүлө турган темага болгон кызыгууларынын жогорулашын шарттайт; жогорку класстарда функционалдык стилдерди окутуу иштерин жакшыртууга, өркүндөтүүгө, алардын билим берүүчүлүк жана тарбия берүүчүлүк маанисинин ачылышына өбөлгө түзөт; изилдөөнүн материалдары мектептерде, орто жана жогорку окуу жайларында методикалык колдонмо, окуу китеби катары пайдаланылат; кыргыз тили боюнча предметтик стандартты өркүндөтүүгө жана окуу-методикалык комплекстерди даярдоого жардам берет.

4. Изденүүчүнүн жеке салымы:

Орто мектептердин 5-9-класстарынын кыргыз тили сабагында функционалдык стилдерди окутуунун абалын аныктоо, анын натыйжалуулугун арттыруу боюнча тажрыйбалык топтордо тиешелүү сабактар, заманбап салттуу жана интерактивдүү окутуунун, интеграциялап окутуунун методикалык системасын иштеп чыгуу изденүүчүнүн жеке өзү тарабынан ишке ашырылды.

5. Изилдөөдөн келип чыккан корутундулардын ишенимдүүлүгү жана жыйынтыктарынын негиздүүлүгү.

Изилдөө ишин аткаруу учурунда белгиленген методологиялык таянычтарга негизделип, предметтин, милдеттердин адекваттуу жолдорун комплекстүү изилдөө методдоруна таянып, проблеманы теориялык жактан үйрөнүп, талдоо жана топтоо жолу менен максатка жеткендигинде.

6. Изилдөөдө төмөнкүдөй жаңы натыйжалар алынган:

Биринчи натыйжа: Стиль жана стилистика сөзүнүн теориялык түшүнүгүн, учурдагы маанилүүлүгүн, тил илиминин стилистикасын изилдеген

окумуштуулардын тыянактарын салыштырып, тилдеги маанисин, коомдогу кызматын аныктап алган.

Экинчи натыйжа: Кыргыз тилинин мамлекеттик программаларында кеп стилдерине бөлүнгөн саат жүктөмдөрү, окуу китептериндеги стилдерге берилген материалдардын мазмуну анализденип, стилдерди үйрөтүүгө багытталган иш-аракеттер, тажрыйбалар сунушталган.

Изилдөөбүздүн методологиялык негиздери катары тил таануу, кыргыз тилин окутуунун методикасын, дидактикалык методдорун көрсөткөн.

Үчүнчү натыйжа: V-IX класстардын функционалдык стилдер боюнча билим сапатынын деңгээлин жогорулатууда заманбап технологиянын талабына ылайык окутуунун теориялык модели кеп стилдерин окутууда оптималдуу каражат экени аныкталды. Методисттердин, мугалимдердин алдыңкы педагогикалык тажрыйбаларынын алгылыктууларын жалпылаштырып, өндүрүшкө сунушташкан.

Төртүнчү натыйжа: Орто мектептерде кыргыз тилинин функционалдык стилдерин окутуу боюнча предметтик стандарттар, окуу программалары, окуу китептери салыштырылып, стилдерди окутуунун методикасы боюнча эмгектери анализденген.

7. Илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана корутундулардын негизденүү даражасы.

Кыргыз тилинин стилистикасы, функционалдык стилдеринин илимий-теориялык жактан изилдениш тарыхы, азыркы учуру иликтөөгө алынган; түрк тилдериндеги кеп стилдери менен салыштырылып каралган; функционалдык стилдердин окуу программасына киргизилиши, стилдерди окутуунун методикасы, методисттердин тажрыйбалары талдоого алынган; изилдөө ишинин натыйжалары диссертациянын максат-милдеттерине ылайык орто мектептерде функционалдык стилдери окутуунун методдорун, окуучулардын кеп стилдери боюнча билимдерин аныктоого алган; функционалдык стилдерди окутуу боюнча сунушталган теориялык модель, методикалык усулдарды аныктоо үчүн пландуу даярдалган методикалык система 3 этаптан турган педагогикалык эксперимент аркылуу сыналган, жыйынтыгы чыгарылган.

8. Диссертацияда чыгарылган ар бир илимий жыйынтыктын (жобонун) жана изденүүчүнүн корутундусунун жаңылыгынын деңгээли.

Биринчи жыйынтык – жарым жартылай жаңы, себеби, азыркы учурда функционалдык стилдерди окутуу процессинде окуучулардын тил, анын коомдогу мааниси, кептин жагдайга ылайыкташкан контексттеги функционалдуу касиети, каймана, кашык, ар түрдүү интенсияда айтылышы иликтенген.

Экинчи жыйынтык - жаңы, себеби, кыргыз тилинин функционалдык стилдеринин түрлөрүн, подстиладерин окутууда ар бир сабактын максатына ылайык окутуунун методикалык негиздери иштелген.

Үчүнчү жыйынтык - жаңы, себеби, ортоңку класстарга функционалдык стилдерди окутууда этнопедагогика, илимий, көркөм чыгармалардын негизинде окуучулардын компетентүүлүгүн өркүндөтүүнүн усулу боюнча методисттердин изилдөөлөрү, мугалимдердин тажрыйбалары изилдөөгө алынган.

Төртүнчү жыйынтык – жаңы, анткени функционалдык стилдерди окутууда балдардын ойлоо-байкоосун, кеп маданиятын калыптандырып, инсандык компетенттүүлүгүн өркүндөтүүдө зарыл болгон педагогика-психологиялык, дидактика-эстетикалык тилдин методологиялык негиздери иликтенген.

Бешинчи жыйынтык – жаңы, себеби, кеңири изилдене элек функционалдык стилдерди окутуунун методикасын учурдун негизинде талдоого алуу менен заманбап технологиянын талабына ылайык окутуунун ынанымдуу принциптерин жана методдорун сунуштай алган.

9. Алынган жыйынтыктардын ички биримдигин баалоо.

Ортоңку класстарда функционалдык стилдерди окутуу процессинде окуучулардын оозеки жана жазуу кебин өстүрүү, ойлоосун жана кеп маданиятын калыптоо боюнча сунуштар мугалимдердин сабагын жаңылоого жардам берет. Методисттердин окуу программаларын, окуу китептерин, методикалык колдонмолорду жаңыртууга, окуучуларга орто жана жогорку окуу жайларында курстук, дипломдук, магистрдик иш жаздырууга багыт көрсөтөт. Ар кандай деңгээлдеги илимий-практикалык конференцияларда, илимий-методикалык иш-чараларда компетенттүүлүккө салым кошот.

10. Негизги жоболордун, корутиндулардын жана натыйжалардын публикацияларда толук чагылдырылышы.

УАК талап кылган илимий-педагогикалык басылмаларда чагылдырылган;

- илимий-практикалык конференцияларда баяндамалар жасалган;
- сабактар, семинар-термингдер өткөрүлгөн;
- педагогикалык эксперименттерде текшерилген.

11. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Автореферат, негизинен, диссертациянын мазмунуна, андагы коюлган изилдөөнүн максаттарына жана милдеттерине дал келет.

12. Диссертациянын мазмунунда байкалган айрым мүчүлүштүктөр:

Иште айрым механикалык, компьютердик-техникалык каталар кездешет, бирок мындай белгиленген мүчүлүштүктөр принципиалдуу мүнөзгө ээ болбойт, алар изилдөөнүн жалпы мазмунуна таасир этпейт.

13. Диссертациянын КРдагы УАКтын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү» Жобосунун №11 пунктунун талаптарына ылайыктуулугу.

Айбашова Тазагул Матраимовнанын педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган кандидаттык диссертациясын өз алдынча аткарылган жана педагогика илими үчүн олуттуу мааниси бар изилдөө катары кароого болот.

Айбашова Тазагул Матраимовнанын «Орто мектептерде функционалдык стилдерди окутуу» деген темадагы педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы Кыргыз Республикасынын Улуттук аттестациялык комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндө» жобонун № 10 пунктуна ылайык коюлган талаптарына толук жооп берет. Айбашова Тазагул Матраимовнанын

13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасына татыктуу деп эсентөөгө болот.

Айбанова Тазагул Матраимовнанын «Орто мектептерде функционалдык стилдерди окутуу» деген темадагы диссертациясына тиксир А. Мырсабеков атындагы Ош мамлекеттик педагогикалык университетинин башталгыч, мектепке чейинки билим берүүнүн теориясы жана усулу, кыргыз тили жана адабияты кафедраларынын кеңейтилген жыйынынын 2025-жылдын

11-февралындагы отурумунда (протокол № 6 көчүрмө) каралды.

Катышкандар:

1. Зудуев Б.Б. - педагогика илимдеринин доктору, профессор (13.00.01);
2. Сакиева С.С.- педагогика илимдеринин доктору, профессор (13.00.02);
3. Саттарова А.Т.-педагогика илимдеринин доктору, профессор (13.00.02);
4. Касымбеков Э.А.- педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.01);
5. Даминова И.Д. - педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.01);
6. Абдырасенева З – педагогика илиминин кандидаты, доцент (13.00.02);
7. Миңбаева К.Б.- педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02);
8. Келдибай к М. - филология илимдеринин кандидаты, доцент (10.01.01);
9. Адибалиев Э.А.- педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02);
10. Мондошов.Ш.Н.- педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02);
11. Шербаева Ж. - педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02);
12. Умарова Р.Н.- педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.01);
13. Мусаканова М.М. - улук окутуучу;
14. Тиллабаева А.М. - улук окутуучу;
15. Кожобекова Н. - улук окутуучу;
16. Мадалиева С.А- улук окутуучу;
17. Какиева Г.А.-улук окутуучу;
18. Теңишова К.Ж.- окутуучу;

Отурумдун төрагасы,

Башталгыч, мектепке чейинки билим берүүнүн теориясы жана усулу
кафедрасынын башчысы,

и.и.к., доцент:

Касымбеков Э.А.

Кыргыз тили жана адабияты
кафедрасынын башчысы,

ф.и.к., доцент:

Келдибай кызы М.

Э.А. Касымбеков жана Келдибай кызы Майрамдын
колдорун тастыктайм.

ОшМПУнун кадрлар бөлүмүнүн башчысы:

Кадыралиева А.Б.

Дата постановки
в ДС № 13.23.673

27. 2025г

О.А. Асурсаева

И.А. Касымбеков
ОШМУНИ ИСТИКЛИК КЫРГЫЗ МАКТЕПЧЕЛИК ТЕОРИЯСЫ
ЖАНА УСУЛУ КАФЕДРАСЫНЫН БАШЧЫСЫ
И.И. КАСЫМБЕКОВ
И.А. КЕЛДИБАЙ КЫЗЫ
ОШМУНИ КЫРГЫЗ ТИЛИ ЖАНА АДАБИЯТЫ
КАФЕДРАСЫНЫН БАШЧЫСЫ
Ф.И. КЕЛДИБАЙ КЫЗЫ
КОЛ ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМЫН
ПОДПИСЬ ЗАВЕРЯЮ

